

Rola nauczyciela w kształtowaniu postaw dziecka 6-letniego

„Dziecko, które zaczyna uczęszczać do przedszkola, zostaje tym samym poddane nowym oddziaływaniom społecznym. Po raz pierwszy (jeśli nie uczęszczało do żłobka) staje się członkiem grupy rówieśniczej, po raz pierwszy także podlega oddziaływaniom wychowawczym obcej osoby dorosłej.

Nowy teren, nowi ludzie, nowe wymagania tworzą niewątpliwie dla większości dzieci sytuacje zagrożenia. Można mówić o zachwianej potrzebie bezpieczeństwa, która może być zaspokojona tylko na podstawie adaptacji do środowiska przedszkolnego.

Nauczycielka przedszkolna jest tą osobą, która swym postępowaniem i umiejętnością rozładowania atmosfery lęku, napięcia, pomaga dziecku w zaadoptowaniu się do sytuacji przedszkolnej i odzyskaniu poczucia bezpieczeństwa. Ważnym elementem tej adaptacji będzie ustalenie społecznie akceptowanych sposobów zachowania wobec członków nowej grupy społecznej. Już od pierwszych dni pobytu w przedszkolu nauczycielka powinna pracować nad kształtowaniem właściwych postaw wobec pozostałych członków grupy.”¹

Oddziaływania wychowawcze powinny być ukierunkowane na pobudzenie dzieci do wzajemnych kontaktów, jednakże pożądane jest ingerowanie w przebieg tych kontaktów. Formy tej integracji muszą być jednak zróżnicowane w zależności od wieku dziecka. Od początku wieku przedszkolnego wychowawca powinien być obecny przy wspólnej zabawie, powinien inspirować kontakty między dziećmi. Ważne jest, aby te pierwsze kontakty były źródłem pozytywnych emocji dziecka i przebiegały w miarę możliwości bezkonfliktowo. Wychowawca musi pamiętać o tym, aby dzieci posiadały odpowiednią liczbę zabawek oraz nie może wymagać od dzieci bardziej dojrzałych form kontaktów, jeżeli jest to nie możliwe.

¹ M. Przetacznikowa, G. Makiełło-Jarża, 1979, op. cit., s.235

W grupie dzieci 6-letnich kontakty między rówieśnikami nie wymagają już stałej obecności osoby dorosłej. Wychowawca może jednak i powinien stymulować rozwój społeczny wychowanków. Rola nauczyciela sprowadza się do podsuwania pomysłów do wspólnej zabawy, do pomocy w organizowaniu zabawy, do pomocy dzieciom we włączaniu się do zabawy przez wskazanie ról, jakie mogą pełnić, a także do pomocy w rozwiązywaniu konfliktów. Dla kształcenia umiejętności zgodnego współdziałania ważne są takie oddziaływania wychowawcze, które ułatwiają dzieciom rozumienie innych. Wychowawca powinien uwrażliwić swoich wychowanków na potrzeby i uczucia innych poprzez wyjaśnianie różnych zaistniałych sytuacji, wyjaśnianie postępowania kolegów oraz ukazywanie sytuacji z ich punktu widzenia. Rozbudzanie takich uczuć społecznych, jak życzliwość i współczucie może odbywać się poprzez organizowanie przez dorosłych sytuacji, w których powierza się dziecku zadania wymagające wykonania określonych czynności prospołecznych. Mogą to być zadania związane z udzielaniem pomocy rówieśnikom, młodszym dzieciom, czy osobom starszym, bądź też mogą dotyczyć odwiedzania chorych dzieci, czy opieki nad zwierzętami lub roślinami. Tego typu działania wymagają rozbudzenia u dzieci motywacji, gdyż wykonywanie czegoś pod przymusem lub na zasadzie spełnienia obowiązku nie przynosi zamierzonych efektów wychowawczych.

Jako narzędzie kierowania procesem kształtowania podstaw dziecka przedszkolnego może nauczyciel wykorzystać aprobatę mogącą przybrać formę pochwały, wyróżnienia lub nagrody. W okresie przedszkolnym dzieci podatne są na wyrażaną przez dorosłych aprobatę ich zachowania. Jeśli jednak wychowawca chce wyeliminować z zachowania dziecka pewne czynności musi odwołać się do kary. Dziecko powinno być karane bezpośrednio po wykroczeniu, ponieważ zastosowanie kary w późniejszym czasie może spowodować, że dziecko nie dostrzeże związku między nią, a karanym czynem. Kara powinna wzbudzać strach przed ponownym ukaraniem, lecz nie powinna wywoływać u dziecka silnych stanów frustracyjnych naruszających równowagę układu nerwowego, a co za tym idzie powodować zaburzeń w zachowaniu się dziecka. Kara zbyt silna lub niewłaściwie stosowana może mieć niekorzystny wpływ na rozwój społeczny jednostki powodując zahamowanie jej aktywności oraz powstawanie różnych zaburzeń nerwicowych. Ma to miejsce

zazwyczaj wtedy, gdy stosowane są kary fizyczne. „Oceniając wychowawczą funkcję kary należy mieć na względzie fakt, że jej skutki są zazwyczaj krótkotrwałe i doraźne. Ich wpływ zaznacza się, dopóki istnieje zagrożenie karą, zaś po ustąpieniu go ponownie pojawiają się karane czynności. Dziecko niejednokrotnie stara się wtedy okłamać rodziców lub ukryć je przed nimi. W rezultacie kary powodują wystąpienie jedynie doraźnych zmian w zachowaniu dziecka, które znikają po ustaniu represyjnego oddziaływania kary.”²

Istotną rolę w kształtowaniu postaw społecznych dziecka 6-letniego odgrywają bajki, baśnie i opowiadania. Utwory te opowiadane lub czytane przez nauczycielkę kształtują u dziecka uczucie życzliwości, solidarności, współdziałania z innymi, sympatii, współczucia dla przedstawianych w nich postaci ludzi i zwierząt, oburzenia przeciw krzywdzie i wyzyskowi bohaterów. Poprzez literaturę dostarczaną dziecku nauczyciel uwrażliwia je na niesprawiedliwość i dyskryminację określonych grup społecznych.

„Niekorzystny wpływ na rozwój społeczny dziecka wywiera stosowanie przemocy, zmuszanie go do podjęcia pewnych czynności lub zaprzestania działań spontanicznie wykonywanych. Zachodzi to wtedy, gdy dorośli usiłują przemocą nakłonić dziecko do jedzenia, kiedy w sposób gwałtowny odbierają mu jakąś zabawkę lub przedmiot, gdy każą mu nagle przerwać zabawę. Takie postępowanie przyczynia się zarówno do pojawienia się zaburzeń nerwicowych, jak też ukształtowania nieprawidłowych postaw społecznych przyjmujących formę sprzeciwu wobec wszelkich nakazów i zakazów dorosłych.

Do błędów wychowawczych wpływających niekorzystnie na proces socjalizacji dziecka należy zbytnie ograniczenie jego samodzielności, wyręczanie go w czynnościach, które samo próbuje wykonać. Rodzice nieraz usiłują karmić lub ubierać dziecko, mimo że uzyskany przez nie poziom rozwoju sprawności ruchowej

² Z. Skorny, Proces socjalizacji dzieci młodzieży, Warszawa 1976, s. 131-132

umożliwia wykonanie – choć nieraz jeszcze niezbyt udolnie – odpowiednich czynności z zakresu samoobsługi.”³

„Unikając stosowania przemocy oraz zbytniego ograniczania samodzielności dziecka, nie należy tolerować jego aspołecznego działania przyjmującego formę napadania, przezywania lub wyśmiewania innych dzieci nieuprzejmego odnoszenia się do dorosłych, dręczenia zwierząt, niszczenia zabawek. Aby uniknąć utrwalenia się tego rodzaju czynności, powinny one być negatywnie oceniane przez otoczenia, a nawet karane. Sprzyja to wytwarzaniu się zasad postępowania regulujących współzycie społecznie oraz kształtowaniu zdolności doznawania poczucia winy spełniającego funkcję motywu w procesie socjalizacji.”⁴

Prowadząc grupę przedszkolną nauczycielka powinna wnikliwie obserwować dzieci w niej przebywające. Dokładana i systematyczna obserwacja pozwoli szybko wychwycić dzieci nieśmiałe, izolowane od grupy, którym nauczycielka może pomóc. Dzieci nieśmiałe i małomówne powinna zachęcać do nawiązywania kontaktów z większą liczbą dzieci, pobudzając ich inicjatywę w tym kierunku. Może ośmielać dziecko poprzez powierzanie mu do wykonania najpierw prostych zadań, a potem coraz trudniejszych. Może okazywać mu pomoc w codziennych sytuacjach oraz włączać je do zabaw zespołowych wskazując większe możliwości podejmowania ról.

Nauczycielka nie powinna dopuścić do takiej sytuacji, aby w grupie znalazły się dzieci izolowane, lecz jeśli tak się zdarzy, to powinna dołożyć wszelkich starań, aby przełamać negatywny stosunek grupy do danego dziecka. Aby poprawić niekorzystną sytuację dzieci nie cieszących się sympatią kolegów nauczycielka musi dobrze znać nie tylko zachowanie się dziecka izolowanego, czy odrzucanego, ale poprzez obserwację musi dotrzeć do przyczyn takiego zachowania. Wychowawczynie grupy przedszkolnej musi rozwijać u swoich wychowanków wrażliwość i subtelność uczuciową, co przyczyni się do rozumienia przeżyć innych ludzi, a tym samym załagodzi niechęć do mniej sympatycznych dzieci i ułatwi zmianę ich pozycji w grupie rówieśniczej. Wychowawca powinien się troszczyć o każde dziecko w grupie i dbać o

³ Tamże, s 133-134

⁴ Tamże, s. 134-135

jego dobre samopoczucie. Każda opinia nauczycielki w istotny sposób wpływa na akceptację dziecka przez grupę, a więc na pozycję jaką w niej zajmuje.

Dzieciom imponują osoby, które dużo wiedzą i potrafią, dlatego też nauczycielka powinna zaspakajać ciekawość dzieci poprzez udzielanie odpowiedzi na różne nurtujące je pytania, dostarczać informacji o wielu wydarzeniach i zjawiskach.

Wychowawca grupy przedszkolnej może wpłynąć na podniesienie pozycji dziecka w grupie. Jeżeli w grupie znajdzie się dziecko o odmiennym rozwoju somatycznym i z tego powodu rówieśnicy szykanują je i wyśmiewają, to z pewnością jednostka taka będzie ograniczała swoje kontakty z otoczeniem, z kolegami lub podejmie działania nie akceptowane przez grupę. I tu musi wkroczyć wychowawca, musi takiej osobie, podnieść jej pozycje w grupie. W tym wypadku oddziaływanie wychowawcze powinno polegać na podwyższaniu walorów dziecka nie akceptowanego. Nauczycielka powinna zwrócić uwagę na zdolności dziecka i eksponować je na tle grupy, co z pewnością wpłynie na lepsze samopoczucie dziecka w grupie i zmieni stosunek do niego pozostałych członków grupy.

Ważnym elementem w kształtowaniu postaw społecznych dzieci jest umiejętność rozładowania napięcia emocjonalnego, co zapobiega powstawaniu konfliktów. Nauczyciel przedszkola może to realizować poprzez zajęcia muzyczne w formie słuchania muzyki lub w formie aktywnej, polegającej na wyrażaniu emocji, jakie powstają w czasie słuchania muzyki. Przykre stany emocjonalne mogą ustępować także podczas rysowania, czy malowania. Dziecko koncentrując się na czynności zapomina o konfliktach.

Każde oddziaływanie nauczycielki na grupę, czy jednostkę, zależy w dużej mierze od jej osobowości. Sukcesy wychowawcze będzie odnosić osoba, która lubi pracę z dziećmi, szanuje i rozumie swoich wychowanków. Prawdziwy wychowawca musi chętnie zajmować się swym wychowankiem, musi odczuwać do niego sympatię, a nie zajmować się nim z obowiązku. Aby nauczyciel wykształcił w dziecku życzliwość, zdolność rozumienia innych, poszanowanie innych, przychylne nastawienie w stosunku do innych, to z pewnością sam powinien takie cechy posiadać.

Bibliografia

1. Fontana D., Psychologia dla nauczycieli, Poznań 1998.
2. Ilg R., Rozwój dziecka od 0 do 10 lat, Warszawa 1995.
3. Klim – Klimaszewska A., Pedagogika przedszkolna, Warszawa 2005.
4. Przetacznikowa M., Makiełło – Jarża G., Psychologia wychowawcza, społeczna i kliniczna, Warszawa 1979.
5. Skorny Z., Proces socjalizacji dzieci i młodzieży, Warszawa 1976.